

Nr 258.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åbokommitténs uppgifter.

Den 29 januari 1913 tillsattes den så kallade åbokommittén med uppdrag att verkställa utredning rörande jordbrukslägenheter å rekognitionsskogshemman och under bruk skatteköpta hemman samt åtgärder från statens sida för att kunna trygga innehavare i besittningen av desamma. Detta beslut var föranlett särskilt av riksdagsmotioner under årens lopp, berörande dessa ämnen. Riksdagen hade ock 1913 enat sig om en skrivelse till Konungen i detta avseende om jordbrukslägenheter å rekognitionsskogshemman.

Något yttrande av kommittén har ännu icke kommit. Men det har försports, att kommittén anser sig ej kunna göra synnerligen mycket åt lägenhetsinnehavarna, utan att dess arbete väsentligen måste inskränka sig till en kulturhistorisk framställning av hithörande förhållanden.

Detta är emellertid ett resultat, som ingalunda avsågs åminstone med de initiativ, som togos i riksdagen. Kulturhistoriska framställningar må kunna uppdragas åt en eller annan forskare. En kommitté av ifrågasvarande beskaffenhet synes däremot hava till närmaste uppgift att taga initiativ till någon handling, syftande till att hjälpa människor på ett eller annat sätt. De människor, som i detta fall skulle bistås, äro åborna å ovannämnda jordbrukslägenheter. Och anledningen varför de skulle hjälpas var den, att de voro svaga, fattiga, merendels utlämnade till enskildas godtycke, ehuru de hade möjligen en juridisk och i varje fall, vilket är det viktigaste, en moralisk rätt till skydd från kronan, som donerat skogen i överilning till industrien, men icke därmed kunnat skänka bort även människorna, som bodde å skogarne.

Nu går tiden, hjälpen dröjer och svårigheterna hopa sig för åborna.

Under det ofrånkomliga intrycket att den ingalunda lätta frågan
Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 112 häft. (Nr 258—259).

kört fast under den departementala juridikens behandling, försöktes i riksdagen åstadkommas någon provisorisk utväg i avvaktan på kommitténs slutliga resultat. Det beslöts år 1915 anslå ett belopp såsom rättshjälp, för att de mest hotade åboarna skulle kunna lita till den juridik som möjligen i domstolarnes dem obevågna ögon ej kunde åsidosättas. De skulle med andra ord sättas i tillfälle att under väntetiden på egen hand skydda sig genom en process, så gott det låte sig göra. Efter åtskilliga om ock inen har Kungl. Maj:t den 17 juni 1916 utfärdat en nådig kungörelse angående allmänna villkor och bestämmelser för användningen av anslaget till rättshjälp åt vissa åbor och lägenhetsinnehavare. Denna författning, som i tio §§ meddelar varjehanda föreskrifter, insätter åbokommittén såsom övervakare och högsta instans i alla avseenden över anslagets användning. Dessa bestämmelser, tillkomna mot åboförbundets invändningar, har väckt, såsom det synes, stort ogillande bland åborna. De hava protesterat på sammankomster och hänvänt sig till regeringen samt förklara sig på de fastställda villkoren icke kunna begagna sig av de anvisade medlen.

Frågan har således kört fast även på denna punkt. Något måste göras, förefaller det, för att finna en utväg igen till något, som i realiteten leder till något.

Vad först angår rättshjälpen, förefaller den ifrågavarande författningen, som härmed i avtryck bifogas, vara åtminstone en tung apparat. Den är avfattad i åtskilligt i anslutning till det förslag om rättshjälp i allmänhet från statens sida, som avgivits förra året av utsedde kommitterade. Men från åbornas sida förmenas, att den i åtskilligt sätter dem i en ofördelaktigare ställning, än det allmänna förslaget innehåller. Förmodligen kan ingenting komma ut av denna författning och man kan fråga sig, var det tar vägen med kommitténs övriga arbete, om den skall i sin helhet sitta och bedöma en mängd rättegångar och till på köpet till förmån för parter, som sakna förtroende — säkerligen icke utan allt fog — för hela anordningen. Kontrollen över anslagets användning måste uppenbarligen läggas i en persons hand och därtill bör utses någon, som med kunskap och rättrådighet förenar hjärta för deras sak, som det här gäller. Alla andra anordningar bliva dödfödda. Enligt vad jag har mig bekant hysa åborna stort förtroende för en bekant jurist, som utan tvivel är en mycket lämplig överstyrelse. Även andra personer finnas måhända att välja på. Saken måste uppenbarligen i varje fall göras om.

Med kommitténs direktiv för sitt ursprungliga uppdrag måste det efter allt att döma också göras någon förändring. Kommitténs upp-

drag kan icke vara att företrädesvis giva en historisk skildring av dessa gamla kronodomäners historia. Visserligen är det av stort intresse och bereder i viss mån även kommittén möjligheter att komma in i den juridiska frågan. Men det hjälper icke åborna ur de överhängande farorna. Intet hindrar emellertid, att regeringen tillåter kommittén fortsätta med dessa forskningar om den anses särskilt skickad därtill. Men vad som nu först måste fordras är att kommittén snarast möjligt giver till känna, vad den ämnar komma med i åbornas intresse. Även jag tror, att den bestående juridiken icke kan skydda dem synnerligen mycket med hänsyn särskilt till den ovilja, som domstolarna hysa mot alla kronans försök att bevara för egen eller annans räkning något av sina gamla kronodomäner och jorddonationer undan de industriella anspråken på desamma. Dessa gamla författningar, som en lång tid fallit i glömska, kunna mången gång tolkas som man vill. Det beror mången gång på, åt vilken sida hjärtelaget lutar, den svages eller den starkares.

Under sådana förhållanden är det ny lagstiftning som behövs, en lagstiftning, som medger även åbor och lägenhetsinnehavare på rekognitionshemman att »sitta odrivna», som giver verklighet åt det skydd i detta avseende, som förlänats åbor å de under bruk skatteköpta jordbrukslägenheter och som, när ingenting annat hjälper, medger expropriation genom statens försorg för att bereda dem oberoende, arbetsglädje, framtid och ett fädernesland. Slaveriet är nämligen som bekant utdömt principiellt av den västerländska civilisationen redan på sjuttonhundratalet, ehuru de vackra avsikterna i så många fall såsom exempelvis i detta icke kommit till utförande.

Det må slutligen erinras, att kommitténs sammansättning på sin tid väckte på många sakkunniga håll största förvåning. Det är ingenting att invända mot, att även bruksindustriens synpunkter äro representerade. Men det föreföll särdeles anmärkningsvärt, att den huvudsakliga ledningen faktiskt lades i händerna på två personer, som stått bruksindustrien nära. Deras goda vilja får ej alls betvivlas men med bästa vilja i världen kan ett dylikt representantskap icke vara det, som just situationen kräver. Åtminstone kan det vara tillåtligt ifrågasätta, om det är det lämpligaste.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa:

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga i vad mån:

1) åbokommitténs ursprungliga brådskande upp-

gift att bringa hjälp åt åborna på rekognitionshemman och under bruk skatteköpta hemman kunde befrämjas genom andra direktiv för kommittén än som innefattas i dess första instruktion;

2) åbokkommitténs senare uppgift att vara förestyre för den till åborna anslagna rättshjälp kunde utbytas mot en anordning, som bättre motsvarar behovet än som synes blivit fallet med det genom kungörelsen den 17 juni 1916 stadgade förfarandet.

Stockholm den 26 januari 1917.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående allmänna villkor och bestämmelser för användningen av anslaget till rättshjälp åt vissa åbor och lägenhetsinnehavare;

given Stockholms slott den 17 juni 1916.

§ 1.

Ansökning om rättshjälp skall skriftligen ingivas eller med posten insändas till den för utredning av den så kallade åborätsfrågan m. m. tillsatta kommitté (åbokkommittén).

§ 2.

Ansökning om rättshjälp skall innehålla noggrann, på heder och samvete avgiven uppgift å sökandens förmögenhetsvillkor och omfånget av honom åliggande underhållsskyldighet samt bör, där så ske kan, vara åtföljd av intyg av kyrkoherde eller kommunalnämndsordförande angående sagda förhållanden.

Är sökandens anspråk redan draget under domstols prövning, skola vid ansökningen fogas samtliga protokoll i målet. Eljest skola i ansökningen noggrant angivas ej mindre de yrkanden, vilka sökanden vill framställa, och de skäl, varå desamma grundas, än även de bevismedel, av vilka han vill begagna sig, med särskilt angivande av de skriftliga bevis, till vilka han äger tillgång.

Vid ansökningen skall jämväl fogas förbindelse, som i § 9 omförmäles.

Önskar sökanden i rättegången erhålla biträde av viss person, må han göra framställning därom i ansökningen.

§ 3.

Kommittén äger av vederbörande myndighet infordra uppgifter rörande sådana omständigheter, som kommittén anser nödiga för bedömning av sökandens yrkanden, hans förmögenhetsförhållanden eller den persons lämplighet, som sökanden må hava föreslagit till rättegångsbiträde.

§ 4.

Det åligger kommittén att med ledning av kommitténs allmänna kännedom om åborätsfrågan samt förefintliga upplysningar angående sökandens förmögenhetsförhållanden samt yrkanden och bevisning avgöra, huruvida rättshjälp genom ifrågavarande anslag må sökanden beredas.

Rättshjälp må endast tillerkännas den, som kan anses antingen obemedlad eller ock mindre bemedlad.

§ 5.

Bifalles ansökningen om rättshjälp, skall kommittén ställa sakkunnigt biträde till sökandens förfogande.

Till sådant biträde må kommittén utse allenast den, vilken avlagt sådana kunskapsprov, som för utövning av domareämbete äro föreskrivna, och vid underdomstol eller å advokatkontor förvärvat praktisk erfarenhet samt tillika äger insikt på det kamerala området. Biträdet skall i samråd med kommittén planlägga rättegången och, där så utan men för målets behandling kan ske, tillhandahålla kommittén protokoll och övriga handlingar i målet.

Ändå att kommittén sålunda utsett biträde, gäller vad i 15 kap. 4 § rättegångsbalken är stadgat.

Uppdraget att vara biträde må av kommittén återkallas, där kommittén finner grundad anledning därtill förekomma.

§ 6.

Biträde äger åtnjuta arvode med belopp, som kommittén med hänsyn till rättegångens beskaffenhet, anslagets storlek och övriga ifrågakommande ansökningar prövar skäligt, ävensom ersättning för de av rättegången föranledda resor enligt fjärde klassen i gällande resereglemente.

Dessa kostnader jämte övriga nödiga utgifter i rättegången bestridas av kommittén genom ovannämnda anslag.

§ 7.

Har sökande genom oriktiga uppgifter berett sig rättshjälp eller för han sin talan på ett sådant sätt, att kommittén ej vidare anser honom förtjänt av rättshjälp, eller finnes han på grund av ändrade förmögenhetsförhållanden ej längre böra komma i åtnjutande därav, äger kommittén förordna, att rättshjälpen skall upphöra.

§ 8.

Då kommittén bifallit ansökning om rättshjälp, skall kommittén härom underrätta den domstol, vid vilken sökandens talan skall utföras.

Före målets avgörande skall kommittén lämna domstolen uppgift å de utgifter i rättegången, som bestritts av anslaget till rättshjälp.

§ 9.

Vid ansökningen skall sökanden foga förbindelse att till statsverket återgälda vad av ifrågavarande anslag använts till rättshjälp åt honom, så framt han inom fem år, efter det målet slutligen avgjorts eller ock avskrivits, kommer i den ekonomiska ställning, att han efter återgåldandet icke kommer att sakna vad för hans eget och hans familjs uppehälle skäligen tarvas.

§ 10.

Vad här ovan stadgas i frågan om förfarande inför domstol skall i tillämpliga delar gälla, därest rättshjälp beviljas för talans utförande inför annan myndighet än domstol.

